

ÜLEVADE TÖNIS KINDI ELUST

Ettekanne 17.08.2016 Maaeluministeeriumis Tõnis Kindile pühendatud postmargi esitlusel.

Oleme täna, Tõnis Kindi mälestuspäeval, kogunenud siia Maaeluministeeriumi saali, temale pühendatud postmargi esitlusele. Postmargi seeria on *Eesti Vabariigi riigipead*. Tõnis Kindi nimega seondubki eelkõige tema poliitiline tegevus: panus Eesti riigi loomisel ja ülesehitamisel ning järjepidevuse hoidmisel eksii- lis. Tutvunud Tõnis Kindi

lapsepõlve ning haridus- ja teenistuskäiguga kodumaal ja võõrsil, näeme, et maaelu ja põllumajandus on lahutamatu osa nii lapsepõlvekodus, omandatud hariduses kui ka poliitilises tegevuses. Järgnevalt veidi põhjalikuma ülevaade Tõnis Kindist kui põllumehest ja talukultuuri arendajast/edasikand- jast. Tõnis Kind on oma raamatus *Mälestuskilde Eesti elust ja põllumajandusest* (1986) nimetanud end poliitikuks, sõjameheks ja põllumeheks. Poliitiline tege- vus ja põllumajandus on omavahel tihedalt põimunud. Ainult sõjamehe staatuse juures on ta kirjutanud, et siis ei saanud tegeleda poliitikaga ega kodutalus toimetada. Oma memuaarides on ta ise esitanud küsimuse: Kuidas minust sai tegelik põllumees? Ja annab ka vastuse, millistest asjaoludest ja sündmuste käigust see olenes.

Aga alustame algusest. Tõnis Kind sündis 17. augustil 1896. a Paasioja talus, Taevere vallas, Suure-Jaani lähistel, Viljandimaal. Koolitarkuse omandamisega alustas Lahmuse mõisa Mähkküla koolis, seejärel Kase koolis ning Suure-Jaani kihelkonnakoolis. Edasi viis hariduse omandamine kodust kaugemale:

1916 – Tartu Reaalkool,

1916 – õppis Moskvasse evakueeritud Riia Polü- tehnilise Instituudi ehitusosakonnas,

1918 – Saksa okupatsioonivõimude poolt Riia Polü- tehnilise Instituudi baasil avatud Balti Tehnikaülikooli põllumajandusosakonnas,

1920–1924 Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonnas,

1924 – täiendas end Taani põllumajandusülikoolis agraarökonomiia ja taluraamatupidamise alal ning viibis põllumajanduspraktikal Taanis, Norras ja Rootsis.

Teenistuskäik

1916 mobiliseeriti Vene armeesse, üliõpilaste patal- joni Tsaritsõnis, Volga kubermangus.

1917 lõpetas Moskva III lipnike ettevalmistuskooli.

1917–1918 teenis Moskvas ja Petrogradis ning oli Ukrainas rindel.

1918. aasta algusest Viljandis moodustatavas 2. Eesti jalaväepolgus.

1918–1920 Vabadussõjas, teenis laiarõpmelisel soomusrongil nr 2, oli selle kuulipildujate komando ülem, sõja lõpul rongiülema kohusetäitja, leitnant.

1925–1929 Põllumajandusliku Raamatupidamise Talituse abijuhataja, 1928–1932 juhataja.

1932–1938 Põllutöökoja abi- ja tegevdirektor, 1938–1940 direktor.

Saksa okupatsiooni ajal oli lühikest aega Eesti Oma- valitsuse turukorraldusvalitsuse juht. Ta vallandati lahkkelide pärast okupatsioonivõimudega. Seejärel elas ta isatalus ja töötas Eesti Tarbijate Keskuses.

1944 – sügis lahkus kodumaalt Rootsi,

1945–1949 Uppsala Põllumajandusülikooli (Ulnas) arhiiviassistent,

1949–1951 agronoom Stockholmi läänis,

1951–1975 Rootsi Põllumajandusliidu (Landbrukarnas Riksförbund) ja selle käitisbüroo ning uurimisinstituudi teaduslik kaastööline Stockholmis,

1957 – ajalehe Teataja peatoimetaja,

1970–1990 Eesti Vabariigi peaminister presidendi ülesannetes eksii- lis.

Ajastu lühiülevaade

Tol ajal jätkus põllumeeste seltside asutamine, mille kaudu korraldati talupidajatele majandusliku ja tehni- lise nõuande jagamist, tekkisid majandusühingud, ühis- pangad ja ühismeiereid. Taludes oli levinud ärkamis- ajal (1860–1885) alguse saanud ajakirjandus.

Põhiliseks "rahataimeks" oli lina ja loomakasvatases tori hobuste kasvatamine ja müümine kroonule (ratsa- väele) remonthobusteks (uuendhobusteks). Kuid talude tootmissuund oli muutumas piimakarjakasvatuse kasuks, mis omakorda käivitas sordiviljade ja heina- seemne kasvatuse. Võttis hoogu ka talutööde mehha- seerimine: hakkasid levima heina- ja viljaniidu masinad ja tekkisid rehepeksumasinate ühingud.

Esimese maailmasõja puhkemise ajal tuli eesti talu arengus seisak, sest töö- ja algatusvõimelised mehed võeti sõjaväkke ja talu tootmisvõimet nõrgendasid hobuste, kariloomade ning toidu- ja söödavilja rekvi- reerimine (sundvõtmine sõjaväele).

Eesti vabariigi esimesed 10 aastat kulused maareformi teostamisele, ning I Maailmasõja ja sellele järgnenud Vabadussõja ajal laostunud põhivarade ülesehitamisele, korraldati tootmisalased ja tõsteti toodanguvõi- met. Hariti üles sööti jäänud põllud ja tehti uudismaid. Põhjalik maaharimine ja väetamine aitasid kaasa toodangu tõusule. 1939. aastaks oli toiduteravilja toodang sõjaeelsest tasemest 19% kõrgem, piimatoodang 67% kõrgem.

Teadlik põllumajanduse areng Eestis algas põllu- meeste seltside asutamisega ja nende poolt korraldatud nõuandetegevuse alustamisega.

Ülikooliaastatel Tartus puutus Tõnis Kind sageli kokku Eesti Põllumeeste Keskseksi Lõuna osakonna sekretäri Jaan Hünersoniga, kes oma põllumajandus- hariduse oli saanud Saksamaal ja kursis ka Šveitsi agraarökonomiiaga. Sealt saadud teadmisi peeti ka meie oludes rakendatavateks. Sealt ka soovitus sõita suveks Taani põllutöö praktikale, et seal tutvuda talude

tasuvuse küsimustega. Praktika järel töötas Taani Talu- raamatupidamise büroos.

Tõnis Kindi memuaarides on põhjalik ülevaade põllumeeste ühendustest, nende liitumistest, õigusjärglastest ja valitsenud erimeelsustest. Ühe eelnimetatud tegevuse tulemusena sündis Põllumajanduslik Raamatupidamise Talitus, kuhu Tõnis Kint peale õpinguid välismaal tööle asus. Tähtsaks peeti põllumajanduslikku nõuandetegevust, milles oluline roll oli Põllutöökojal.

Kodutalu Paasioja

1815. aastast alates oli Paasioja talu Kindide suguvõsa pidada. Suurusega 80 ha, millest oli põllumaad 18 ha. Tõnise isa Hans Kind asus isa järel talu pidama. Isa vend Mart jäi tallu, Paasiojale elama ja käis ehitustöödel.

1896. aastal 17. augustil sündis Tõnis Kint, 3 aastat hiljem, vend Peeter.

1900. aastal, kui Tõnis oli 4 aastane, isa suri ja ema jäi kahe väikese lapsega tallu ning pidas talu edasi. Abielus Tõnise isa vennaga, Tõnise onuga, seega sai onust võõrasisa ja perre sündis ka tütar Mari.

Sündides taluolustikku oli Tõnis oma lapsepõlves läbi teinud nii sea-, lamba kui veisekarjase põlve ning töötanud tööpoisina koos palgatud tööperega. Nii saadi osa kõikidest rõõmudest ja muredest, mis talutöödes ja tööperes esinesid.

1918. aastal suri võõrasisa. Tõnis vabanes sõjaväest, siirdus tallu, olles ainuke meestööjõud. Pidi aga iga nädal end ohvitserina vallas näitamas käima. *"sellel suvel tegelesin kodus põllutööga ja mesilaste eest hoolitsemisega"* *"Tegelikku talupidamist juhtis ema"*.

1918. aasta sügisel asus uuesti Riias õppima, aga novembris astus kogu korp Vironiaga Eesti sõjaväkke. Mina tuln Riias varem ära, sest *"tahtsin nimelt enne kodutalust läbi minna, et kontrollida, kuidas mesilased on talveks pakitud ja kuidas talutööde järg on"*.

Kuidas sai Tõnis Kindist tegelik põllumees?

1923. aastal pärast ema surma jäi esivanemate talu pidamine Tõnise enda hooleks. See ei olnud hirmutav, sest oli taluolustikus üles kasvanud ja *"juba maast madalast talutöödes igal pool jõudu mööda kaasa aidanud"*.

Tõnis pidi 1923. aastal Taani praktikale minema ja 1924. aastast Põllumeeste Keskseksi teenistusse astuma, siis otsustas talu rendile anda. Ülikoolist olid saadud teadmised, et pikemaajaline rendileping on kasulik. Kogu talu koos elava ja eluta inventariga renditi välja viieks aastaks. Rendiks oli määratud: tasuda kõik talu maksud ja täita kõik kohustused sh puhastada 1,5 ha maad kividest hoida inventar korras ja kari arvuliselt ja kvaliteedilt samal tasemel jne. Kahjuks ei leidnud rendileping täitmist ettenähtud ulatuses. Kolmandal rendiaastal taotleti lepingu ennetähtaegset lõpetamist, mis nelja aasta möödumisel saavutati. Seejärel oldi sunnitud talu veel üheks aastaks rendile andma kaugele sugulasele.

1929. aastal asus Tõnis Kint palgatud tööjõuga oma teenistuskoha kõrvalt ise talu juhtima. Palgatud töötajad olid hoolsad ja kohusetruud inimesed.

Mida tehti Tõnis Kindi juhtimise ajal talus:

1) talumaad looditi ja kogu talu maade kohta koostati kuivenduskavad;

2) asuti üles harima talu madal-soo alasid;

3) kaevati vee äravooluks peakraav ja alustati endise heinamaa ülesharimist;

4) kui oma talu heinamaad oli üles haritud, osteti naabritelt 10 ha piiriäärset madal-sood, mis samuti kuivendati ja üles hariti;

5) 1937. aastaks oli talul 5 aastaga 30 ha madal-sood üles haritud ja enamik sellest pandud püsivate heinakuilte alla;

6) Sellega oli talupidamise tasuvus kindlustatud – laiendatud piimakarja pidamiseks oli söödabaas olemas;

7) endise 6–7 piimalehma arv oli tõusnud 20-ni, mis omakorda tekitas vajaduse majapidamishoonete laiendamise järele;

8) 1938. aastaks oli moodne telliskivist karjalaut püstitatud, mis võimaldas töid ratsionaliseerida. Mahutas 24 piimalehma ja 12–15 pealise noorkarja. Varem olid sellised moodsad karjalaudad vaid kahes riigimõisas;

9) kõik see nõudis kapitali, mis hangiti laenu teel – aga talu majanduslik tase oli kindlustatud;

10) ka elumaja ehitati vajalikus ulatuses ümber ja teenijaid said omaette ruumid. Tänu usaldusväärsetele ja kohusetundlikele teenijatele oli talu majapidamine korras, talu tasuvus kindlustatud ja tulud-kulud tasakaalus.

Koostööd ümbruskonna põllumeestega iseloomustavad märksõnad: ühismeierei, majandusühisus, turbaühisus, elektriühisus. Ulila jõujaamast, mis töötas turbaküttega, saadi magistraalliin, mis varustas ümbruskonda elektrivooluga valgustuse ja elektrimootorite tarbeks, mis oluliselt kergendas talutöid.

1940. aasta juuli – kaotades teenistuskoha Põllutöökojas siirdus Tõnis Kint kodutallu.

Uute võimude surve augusti alguses: talul oli pangalaen maaparanduse ja uute hoonete korrastamiseks. Laenuid öeldi üles ja nõuti kohest tasumist. Olukord tundus võimatu, aga sellest õnnestus Tõnis Kindil üle saada: NSV ostis tõuloomi ja selleks ajaks oli talul ka puhtatõuline seakarja, millest oligi 13 tõuemist müügiks ette nähtud. Müüdi need sead ja veel 5 tõulehma ja üks sugupull suguloomade kokkuostu komisjonile ja saadud rahaga tasuti kõik tähtjaks ülesõeldud laenu kogusummas 10 000 krooni. Kaks lehma jäid tallu ületalve hoiule kuni korralduseni need ära saata. Minnes ise loomade saatjaks rongiga Kärevere sovhoosi 14. juuni varahommikul 1941. a pääses Tõnis Kint küüditamisest Siberisse.

1942. aasta – saksa okupatsiooni ajal oli Tõnis Kint Turukorraldusvalitsuse juhiks. Erimeelsuste tõttu vallandati jõulude ja uue aasta vahel. Seejärel siirdus Tõnis Kint kodutallu, kus töötas kuni 1944. aasta sügiseni.

Paasioja ja mesilased

Mesilaste pidamine sai Paasioja talus alguse 1901. aastal kui Tõnis Kindi onu Mart (hilisem võõrasisa) leidis ehitustöödelt koju tulles tee äärest mesilasperet. Esialgu ajas need talus leiduvasse pakk-tarru. Kuna ta oli ka puutöomes, siis valmistas ise mesilastele mesipuud ja raamid. Mesilasperede arv hakkas suurenema. Korjemaad olid head. Mesilaste arvu suurenemisega suurenes ka saadud mee hulk. Talus räägiti, et mesilased lõikavad talus rukki, mis tähendas, et sissetulek meest oli nii suur, et see kattis rukkilõikuse kulud.

Aastatel 1904–1907 tuli Tõnise vanematel Paasiojalt lahkuda seoses talu pärandusküsimustega. Ajutiselt oldi Tõnise ema vanematekodus. Mesilased võeti kaasa ja ka seal olid head korjemaad ja kellelgi mesilasi ei olnud. Tagasi tulles Paasiojale oli mesilasperede arv 20 ja nüüd lõikasid mesilased rukki ja tegid ka heina. 1918. aastal peale võõraisa surma jäi mesilaste eest hoolitsemine Tõnise peale. Tõnis Kint kirjeldab põhjalikult oma memuaarides mesilaste korjemaad ja mesindusala-seid töövõtteid. Nimetab mesilaste pidamist armsaks meeelalutuseks ja vahelduseks puhkuse ajal ja nädalalõppudel.

Mesilaste pidamisele ja talupidamisele tuli lõpp 1944. aasta sügisel kui Tõnis Kint oli sunnitud maalt lahkuma Rootsi. Talu, mis oli moderniseeritud ja produktsioonivõimelisemaks arendatud jäeti maha koos inventari ja loomadega. Talu anti Lahmuse Aiandussovhoosile.

Ainuke ala, mida sovhoos Paasiojal järjekindlalt arendas oli mesilaste pidamine. 1979. aastal oli sovhoosil 105 mesilasperet.

Täna sel päeval jätkub samuti mesilaste pidamine Paasiojal. Alates 1990-st aastast on seal mesinikuks Madis Mutso ja mesilasperede arv tema käe all on 80. Madis ei ole pühendunud mitte ainult mee tootmisele, vaid on rajanud teaduskirjanduse põhjal ka mesilaseemade kasvatamise baasi, kasvatades kvaliteetseid Itaalia rassi mesilasemasid kogu riigi mesilate tarbeks. Parendades seega kogu riigi mesindussektoris mesilasperede elujõudu ja toodangulisust. Aastatoodang on 870 paarunud mesilasema ja 4–5 tonni mett.

Kokkuvõtteks saame öelda, et läbi mesilaste on säilinud Paasioja talukoht ja Tõnis Kindi põllumajandusalase tegevuse järjepidevus, avaldades samuti üleriigilist mõju mesindussektori kui põllumajandusharu arengule. Eestlase südames on laulusõnad: *kuni Su küla veel elab, elad sina ka...* sõites Olustverest või Suure-Jaanist Paasiojale näeme ümbruskonnas haritud põlde ja korrastatud kodukohti. Nõnda, nagu on täna sel päeval ka Paasioja.

Marje Riis

Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis mesinduse õpetaja ja Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli kutseõppe osakonna õpetaja-õppekavade koordinaator